

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

УДК 336.14–048.74

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18853585>

МОРОЗ С. С.

Бюджетна децентралізація як чинник посилення фінансової спроможності регіонів України

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження бюджетної децентралізації як чинника посилення фінансової спроможності регіонів України зумовлена обмеженими можливостями оптимізації бюджетної політики в умовах значного фінансового стиснення, спричиненого пріоритетними витратами на оборону та соціальну сферу. Традиційна централізована модель бюджетної системи, попри її історичну обґрунтованість, виявляє неефективність через залежність регіонів від міжбюджетних трансфертів і обмежену адаптивність до локальних потреб. Водночас децентралізація, хоча й відкриває перспективи підвищення автономії та ефективності використання ресурсів, супроводжується ризиками регіональних диспропорцій і вимагає збалансованого контролю для збереження макроекономічної стабільності держави.

Метою статті є вивчення бюджетної децентралізації як ключового чинника посилення фінансової спроможності регіонів України.

Завдання дослідження полягають в аналізі впливу децентралізації на структуру дохідної бази місцевих бюджетів, виявлення переваг і ризиків цього процесу в сучасних умовах, а також обґрунтування напрямів удосконалення механізмів міжбюджетних відносин для забезпечення стійкості та автономії субнаціональних фінансів.

Методи дослідження: аналіз, синтез, статистичні оцінки, графічні оцінки, індукція, дедукція, наукове абстрагування.

Основні результати дослідження. У статті досліджено роль бюджетної децентралізації як ключового чинника посилення фінансової спроможності регіонів України, проаналізовано трансформацію структури дохідної бази місцевих бюджетів та механізмів міжбюджетних відносин у сучасних умовах. Обґрунтовано, що реформа сприяє підвищенню автономії субнаціональних рівнів влади, ефективнішому задоволенню локальних потреб і зниженню залежності від центральних трансфертів, хоча й супроводжується ризиками поглиблення регіональних диспропорцій та фіскальної асиметрії. Запропоновано напрямки удосконалення інструментів фінансового вирівнювання, перегляду розподілу дохідних джерел і посилення моніторингу для забезпечення балансу між фінансовою самостійністю громад та макроекономічною стабільністю держави.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути застосовані в про-

цесі формування та удосконалення бюджетної політики держави, розробки нормативно-правових актів у сфері міжбюджетних відносин, а також при підготовці рекомендацій для органів місцевого самоврядування щодо підвищення фінансової спроможності територіальних громад. Окрім того, матеріали статті мають практичне значення для науково-дослідної діяльності в галузі публічних фінансів, регіональної економіки та децентралізаційного управління.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, бюджетна політика, фінансова спроможність регіонів, міжбюджетні трансферти, бюджетна система, фіскальна спроможність.

JEL Codes H77, H70, H72

SERHII MOROZ

Budgetary decentralization as a factor in enhancing the financial capacity of Ukraine's regions

Relevance of the research topic. The relevance of studying fiscal decentralization as a factor in strengthening the financial capacity of Ukraine's regions stems from the limited opportunities for optimizing budgetary policy amid significant financial constraints caused by priority expenditures on defense and the social sphere. The traditional centralized model of the budgetary system, despite its historical justification, demonstrates inefficiency due to regions' dependence on interbudgetary transfers and limited adaptability to local needs. At the same time, decentralization, while offering prospects for enhancing autonomy and more efficient resource utilization, is accompanied by risks of regional disparities and requires balanced control to maintain the macroeconomic stability of the state.

The purpose of the article is to examine fiscal decentralization as a key factor in strengthening the financial capacity of Ukraine's regions.

Research objectives are to analyze the impact of decentralization on the revenue base structure of local budgets, to identify the advantages and risks of this process under contemporary conditions, and to substantiate directions for improving interbudgetary relations mechanisms in order to ensure the stability and autonomy of subnational finances.

Research methods: analysis, synthesis, statistical assessments, graphical evaluations, induction, deduction, scientific abstraction.

Main research findings. The article examines the role of fiscal decentralization as a key factor in strengthening the financial capacity of Ukraine's regions, and analyzes the transformation of the revenue base structure of local budgets as well as interbudgetary relations mechanisms under contemporary conditions. It is substantiated that the reform contributes to enhancing the autonomy of subnational levels of government, more efficient satisfaction of local needs, and reduction of dependence on central transfers, although it is accompanied by risks of deepening regional disparities and fiscal asymmetry. Directions are proposed for improving financial equalization instruments, revising the distribution of revenue sources, and strengthening monitoring to ensure a balance between the financial independence of communities and the macroeconomic stability of the state.

Field of application of the results: The findings of the study can be applied in the process of shaping and improving the state's budgetary policy, developing normative-legal acts in the sphere of interbudgetary relations, as well as in preparing recommendations for local self-government bodies aimed at enhancing the financial capacity of territorial communities. In addition, the materials of the article hold practical value for research activities in the fields of public finance, regional economics, and decentralized governance.

Keywords: fiscal decentralization, budgetary policy, financial capacity of regions, interbudgetary transfers, budgetary system, fiscal capacity.

Постановка проблеми. Бюджетна політика України в сучасних складних умовах характеризується гострою необхідністю пошуку додаткових джерел фінансування для забезпечення виконання бюджетів усіх рівнів та покриття першочергових

потреб суспільства. Особливо значний тиск на бюджетну систему чинять витрати на фінансування оборонних потреб та соціальної сфери, що вимагає пошуку розширених підходів до оптимізації бюджетної політики в умовах суттєвого фінансового

та фіскального стиснення. Можливостей для такого оптимального маневру виявляється обмежена кількість. Традиційно бюджетна система України з моменту свого формування ґрунтувалася на принципах високої централізації, що передбачало концентрацію переважної частини фінансових ресурсів у централізованих фондах, насамперед у державному бюджеті. Податкове законодавство значною мірою сприяло реалізації саме цього підходу. Водночас наукові дискусії та практичний досвід як на національному, так і на міжнародному рівні неодноразово демонстрували певну неефективність такої моделі. Зокрема, вона проявлялася у фінансовій та економічній інертності регіональних бюджетів, яка постійно підтримувалася механізмами міжбюджетних трансфертів і, відповідно, обмежувала самостійність місцевих органів влади.

Політика бюджетної децентралізації набула значного поширення у світовій практиці, відображаючи не лише здатність регіонів самостійно формувати дохідну базу місцевих бюджетів, а й – не менш важливо – можливість спрямування видатків у ті сфери, де це є найбільш необхідним на місцевому рівні. Централізований менеджмент не завжди здатен ефективно враховувати специфічну проблематику регіонів через брак детального знання локальних потреб і особливостей. Проте розширення бюджетних повноважень субнаціональних рівнів влади завжди супроводжується певними ризиками, серед яких: зростання регіональних диспропорцій у фінансовій спроможності, можливе зниження макроекономічної стабільності через неузгодженість місцевих рішень з загальнодержавними пріоритетами, посилення корупційних проявів на місцевому рівні за недостатнього контролю, а також ризик накопичення боргових зобов'язань окремими регіонами. Саме тому процеси децентралізації бюджетної політики потребують організації моніторингу, контролю та механізмів відповідальності на належному високому рівні, що забезпечувало б баланс між посиленням фінансової автономії регіонів та збереженням єдності бюджетної системи держави. Таким чином, актуальність дослідження бюджетної децентралізації як чинника посилення фінансової спроможності регіонів України зумовлена необхідністю пошуку ефективних інструментів оптимізації бюджетної політики в умовах обмежених ресурсів та складних зовнішніх і внутрішніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика бюджетної децентралізації та її впливу на фінансову спроможність регіонів України знайшла широке відображення в сучасних наукових працях. Зокрема, аспекти фінансової автономії територіальних громад і ефективності міжбюджетних трансфертів у кризових умовах розглядаються К. Сочкою та О. Перчі [1], які акцентують увагу на попередніх результатах реформи та її перспективах. Д. Столяренко [3] аналізує фінансову політику держави в контексті децентралізаційних процесів, підкреслюючи переваги посилення самостійності місцевих органів влади. Міжнародний досвід реалізації децентралізації та необхідність дотримання стратегічних принципів її впровадження узагальнено в оцінках Програми розвитку ООН [4]. З. Бурик [7] характеризує фінансову спроможність громад як індикатор ефективності реформи та складову регіонального розвитку. Я. Котелівська [9] пропонує комплекс індикаторів для оцінки ефективності децентралізаційних процесів. М. Кужелев та А. Нечипоренко [10] висвітлюють проблеми фіскальної асиметрії та міжбюджетних трансфертів в умовах воєнного стану. Я. Казюк, В. Венцель та І. Герасимчук [12] надають експертну оцінку фінансової спроможності громад за регіональним розрізом. Наведені дослідження створюють теоретичну та емпіричну основу для подальшого аналізу бюджетної децентралізації як чинника посилення фінансової спроможності регіонів України, водночас вказуючи на необхідність врахування сучасних викликів у процесі її реалізації.

Метою статті є вивчення бюджетної децентралізації як ключового чинника посилення фінансової спроможності регіонів України.

Методи дослідження. Для досягнення мети статті використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Теоретичну основу сформовано методами аналізу та синтезу наукової літератури. Емпіричне обґрунтування забезпечено за допомогою порівняльного та статистичного аналізу даних щодо структури доходів місцевих бюджетів, динаміки міжбюджетних трансфертів і показників фінансової спроможності регіонів, а також графічного відображення ключових тенденцій. Узагальнення щодо переваг, ризиків і напрямів удосконалення децентралізації здійснено методами індукції та дедукції.

Виклад основного матеріалу. Реформа децентралізації в Україні становить комплексний

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

процес адміністративно-територіальної та владної трансформації, спрямований на передачу значних повноважень і ресурсів від центральних органів виконавчої влади до місцевих органів самоврядування. Ключовим елементом цієї реформи є бюджетна децентралізація, яка передбачає розширення дохідної бази місцевих бюджетів шляхом закріплення нових джерел надходжень та підвищення самостійності у формуванні видаткової частини. Значення бюджетної децентралізації полягає в стимулюванні фінансової автономії регіонів, підвищенні ефективності використання ресурсів відповідно до локальних потреб та посиленні відповідальності місцевої влади перед громадою. Водночас успішна реалізація цих змін сприяє загальному економічному розвитку територій і зменшенню залежності субнаціональних бюджетів від центральних трансфертів.

Реформування міжбюджетних відносин передбачало впорядкування переліку доходів та видатків державного і місцевих бюджетів, встановлення принципів нового механізму горизонтального вирівнювання податкової спроможності субнаціональних бюджетів з урахуванням надходжень податку на доходи фізичних осіб (для бюджетів областей, районів, міст обласного значення та об'єднаних територіальних громад) і податку на прибуток підприємств (для обласних бюджетів), а також показників чисельності населення та індексу податкової спроможності відповідного місцевого бюджету. Крім того, було запроваджено спеціальні види субвенцій, зокрема освітню та медичну. Така трансформація спрямовувалася на посилення фінансової самостійності регіонів шляхом розширення їхньої дохідної бази та уточнення видаткових повноважень, що мало сприяти ефективнішому задоволенню локальних потреб.

Важливим кроком у цьому напрямку стало зосередження в дохідній базі місцевих бюджетів частини акцизного податку, утриманого з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, та з виробленого в

Україні й ввезеного на митну територію України пального, що мало місце з 2015 року [1].

Перелік місцевих податків та зборів, що є основою формування доходів місцевих бюджетів України відображено в таблиці (табл. 1).

Зазначені в таблиці податки та збори зараховуються до місцевих бюджетів у відповідності до положень Бюджетного кодексу України. Підкреслимо, що реформування бюджетної системи в Україні також передбачало закріплення окремих видів видатків за певними рівнями бюджетної системи (зокрема місцевими бюджетами). Починаючи з 2015 р. місцеві бюджети здобули повноваження щодо фінансування видатків по окремим групам закладів сфери освіти, охорони здоров'я та закладів соціальної сфери. Реалізація реформи децентралізації в цілому та бюджетної децентралізації зокрема – складний та багатогранний процес. Про переваги та недоліки бюджетної децентралізації в контексті реалізації фінансової політики йдеться в дослідженнях українських науковців: «Серед переваг слід відзначити збільшення фінансової самостійності місцевих органів самоврядування, що стимулює громади до ефективного управління ресурсами та пошуку додаткових джерел доходів. Крім того, децентралізація сприяє покращенню якості публічних послуг і забезпечує прозорість та підзвітність місцевих органів перед населенням» [3, с.425].

У той же час, досвід країн світу вказує, що досягти переваг децентралізації можливо лише за умови дотримання певних правил, серед яких: стратегічне управління, високий рівень залученості та координації учасників, гнучкість та адаптивність до конкретних умов громад, врахування реформ в країні, підвищення фінансової спроможності громад [4]. Навіть за умови ретельного дотримання викладених принципів, під час здійснення реформ децентралізації, повністю уникнути певних ризиків виявляється неможливим. Серед них варто виокремити наступні: корупційні практики, недостатня ефективність інформаційно-роз'яснювальної роботи, обмежені механіз-

Таблиця 1. Місцеві податки та збори в Україні

Місцеві податки	Місцеві збори
1. Єдиний податок. 2. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.	1. Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності. 2. Збір за місця для паркування транспортних засобів. 3. Туристичний збір.

Джерело: побудовано автором за [2]

ми притягнення депутатів до відповідальності з боку виборців, непрозорість процесів прийняття рішень, навмисне затягування реформ і тиск з боку центральних органів влади, дефіцит людських та технічних ресурсів, брак реальної довіри громад до делегованих повноважень, поглиблення диспропорцій у розвитку між окремими територіями, а також недостатньо висока якість місцевого управління.

На діаграмі (рис. 1) подано динаміку виконання місцевих бюджетів України за доходами та видатками у 2020–2025 рр., а також коефіцієнт бюджетної децентралізації, що характеризує рівень дохідної автономії органів місцевого самоврядування. Цей коефіцієнт відображає ступінь фінансової автономії та дозволяє визначити наскільки місцева влада має контроль над доходами та видатками порівняно із загальнодержавними фінансами [5].

У досліджуваному періоді виконання місцевих бюджетів за доходами загалом залишалося на відносно високому рівні, з перевиконанням у 2020–2021 та 2024 рр. і помітним зниженням у 2022 та 2025 рр., що було зумовлено кризовими явищами та воєнними чинниками. Виконання видаткової частини є більш нестабільним: після високих значень у 2020–2021 рр. у 2022 р. спостерігалось суттєве скорочення, з подальшим частковим відновленням у 2023–2024 рр. та повторним зниженням у 2025 р.

Коефіцієнт бюджетної децентралізації, розрахований як відношення доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів до доходів зведеного бюджету України, упродовж 2020–2025 рр. коливався в межах 22,6–24,4%, що свідчить

про відносну стабільність дохідної автономії місцевих бюджетів. Збереження цього показника навіть у кризові роки підтверджує своєчасність бюджетної децентралізації, яка сприяла підвищенню фінансової стійкості регіонів та їх здатності адаптуватися до зовнішніх шоків.

Вважаємо, що бюджетна децентралізація справді здатна посилити фінансову спроможність регіонів та сприяє економічній автономії територіальних громад. У той же час, не слід відкидати проблему нерівномірності фінансового та економічного потенціалу, що різко диференційований в Україні. В умовах поширення кризових явищ та наслідків військової агресії зі сторони РФ, окремі регіони України та територіальні громади не можуть обійтися без бюджетного вирівнювання. Про регіональну диспропорційність в Україні в контексті децентралізації йдеться в дослідженні З. Бурик, яка характеризує рівень бюджетного забезпечення в регіонах. «Найвищі показники бюджетного забезпечення спостерігаються в Одеській (47 громад), Дніпропетровській (41) та Полтавській областях, що опосередковує високий рівень децентралізаційного потенціалу й економічної активності відповідних регіонів. Натомість найменші значення зафіксовано в Луганській, Донецькій та Харківській областях, що свідчить про значну втрату спроможностей унаслідок бойових дій та гуманітарної кризи» [7, с.12].

У цьому руслі вважаємо за необхідне в кризові періоди враховувати рівень фінансової спроможності регіонів та територіальних громад під час реалізації заходів бюджетної децентралізації. До уваги слід брати продуктивність територіальних громад, що проявляється в структурі джерел

Рисунки 1. Виконання місцевих бюджетів на тлі коефіцієнта децентралізації у 2020–2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за [6]

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

надходжень базових бюджетних платежів, кількості платників податків, рівні заробітної плати, чисельності підприємств, тощо. Таким чином, можна визначити не лише поточний стан фінансової спроможності регіону, а й виявити потенціал його збільшення.

У таблиці 2 наведено структуру основних джерел доходів місцевих бюджетів окремих регіонів України станом на грудень 2025 р., що дає змогу порівняти рівень їх фінансової спроможності в умовах воєнного стану. Для аналізу обрано регіони з різними соціально-економічними та безпековими характеристиками, що дозволяє виявити особливості формування дохідної бази місцевих бюджетів.

Як засвідчують дані таблиці, у регіонах, які зазнали більшого впливу воєнних дій, спостерігається підвищена питома вага міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів, зокрема у Харківській, Сумській та Чернігівській областях. Водночас у Львівській та Київській областях більшу роль відіграють загальнодержавні та місцеві податки, що свідчить про відносно вищу дохідну автономію цих регіонів.

Отримані результати підтверджують, що в умовах війни інструменти бюджетної політики, насамперед система міжбюджетних трансфертів, виконують вирівнювальну функцію, забезпечуючи підтримку фінансової спроможності територій та пом'якшуючи регіональні фінансові диспропорції.

Існує чимало підходів для вимірювання ефективності бюджетної децентралізації. Заслугує на увагу підхід запропонований Я. Котелевською, яка пропонує обрахунок кількох індикаторів ефективності процесу децентралізації, серед яких: Коефіцієнт децентралізації видатків; Коефіцієнт децентралізації доходів; Коефіцієнт податкової децентралізації; Індекс фінансової автономії; Коефіцієнт фінансової залежності; Індекс бюджетної самодостатності. Обрахувавши значення цих

індексів, науковиця узагальнює, що децентралізаційні процеси в Україні носять різносторонній характер. З одного боку, спостерігається звуження фіскального простору на місцевому рівні, зумовлене об'єктивними чинниками, насамперед повномасштабною війною та посиленням централізованих механізмів управління публічними фінансами. З іншого боку, територіальні громади поступово адаптувалися до нових умов функціонування та демонструють тенденції до зміцнення власної фінансової спроможності [9].

Погоджуємось з вищезазначеними висновками, втім переконані, що методика є більш прийнятною для обрахунку показників на рівні конкретних регіонів, територіальних громад. Говорячи ж, у загальному про ефективність децентралізації, потрібно звертати увагу на те, на скільки за її допомогою здійснюється зниження регіонального фінансового тиску місцевих бюджетів на державний бюджет України. Це, на нашу думку, яскраво відображає абсолютний розмір міжбюджетних трансфертів. За звичайних умов їх динаміка має бути низхідною. У нашому випадку, до 2022 р. розмір міжбюджетних трансфертів характеризувався варіативністю, а з 2022 р. спостерігається їх стрімке збільшення (рис. 2).

Якщо ж розглядати не абсолютний розмір міжбюджетних трансфертів, а їхню частку у структурі видатків, то можна констатувати її повільне зменшення. Науковці наголошують, що до початку активної фази війни показником успішної децентралізації стала стійка система місцевих фінансів, яка дозволяла ОТГ мобілізувати власні фінансові ресурси. Втім, не зважаючи на це, спостерігались і певні структурні дисбаланси пов'язані із залежністю від цих трансфертів та критично високою вагою ПДФО у структурі доходів. Місцеві ж податки та збори займали незначну частку. Це мало місце на тлі ще однієї проблеми – горизонтальної фіскальної асиметрії, яка проявлялася у тому,

Таблиця 2. Питома вага основних джерел доходів місцевих бюджетів у окремих регіонах України станом на грудень 2025 р., %

	Львівська область	Київська область	Чернігівська область	Сумська область	Харківська область
Трансферти	22,2	22,6	30,2	30,4	35,3
Місцеві податки	19,3	19,2	17,2	14,8	15,1
Загальнодержавні податки	50,1	51,2	44,1	47	43,2
Власні надходження	3,1	4,0	6,8	6,0	3,7
Інші надходження	5,3	2,3	1,8	2,1	2,7

Джерело: обраховано автором за даними [8]

Рисунок 2. Динаміка обсягів міжбюджетних трансфертів України у 2020–2025 рр., млн грн

Джерело: побудовано автором за [8]

що одні територіальні громади отримали різке зростання доходів унаслідок реформи децентралізації, а інші ж потребували значних трансфертів для забезпечення базових потреб [10].

У цьому контексті підкреслимо, що 2026 р. не сприятиме усуненню зазначених диспропорцій. В прийнятому Законі України «Про державний бюджет України на 2026 рік» рішенням Комітету ВРУ з питань бюджету передбачено, що 64% ПДФО залишаються у бюджетах громад, а 21% зараховується до державного бюджету. Це обумовлено необхідністю максимальної мобілізації фінансових ресурсів у центральному бюджету. До того ж, з огляду на вимоги воєнного часу, територіальним громадам висунуто додаткові вимоги щодо використання 4% утриманого ПДФО, які мають спрямовуватись на оплату енергоносіїв та комунальних послуг для підтримки опалювального сезону. Вперше в Україні бюджетом передбачено трансферти цілеспрямованої допомоги територіям, які постраждали від війни, або перебувають в зоні підвищених ризиків. Йдеться про механізми перерозподілу базових дотацій, реверсних дотацій, окремих дотацій для громад, де тривають бойові дії, підтримки тимчасово окупованих територій. Також значна сума бюджетних коштів спрямовуватиметься на підтримку деокупованих та постраждалих територій – 30,9 млрд грн, де розподілом передбачено [11]:

- забезпечення необхідного рівня видатків тимчасово окупованих територій;
- компенсація громадам зі слабкою податковою спроможністю;
- компенсація втрат від «військового ПДФО»;
- вирівнювання через методику обліку населення.

Питання фінансової та інституційної спроможності територіальних громад залишається в цен-

трі уваги держави, оскільки саме від їхнього рівня залежить ефективність реалізації реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Враховуючи існуючі виклики, Урядом було розроблено та схвалено відповідні зміни до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, які спрямовані на подолання виявлених проблем і подальше зміцнення спроможності субнаціонального рівня. Експерти констатують різку диспропорційність фінансової спроможності місцевих бюджетів, що пов'язано з нерівномірністю розподілу надходжень. Це вимагає врегулювання питань щодо перегляду та підвищення ефективності існуючого механізму розподілу міжбюджетних трансфертів. Це підтверджується застосуванням результатів спеціальної методики оцінки фінансових показників діяльності територіальних громад, яка продемонструвала різкі розриви (рис. 3).

Відображені результати оцінювання фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 9 місяців 2025 р. свідчать, що реалізація реформи децентралізації не забезпечила очікуваного вирівнювання фінансових можливостей громад, а наявні диспропорції зберігаються та в окремих випадках поглиблюються. Переважання значної частки територіальних громад із низьким та критичним рівнем фінансової спроможності в загальній структурі розподілу вказує на обмежену ефективність чинних інструментів фінансового вирівнювання та міжбюджетних трансфертів. Така ситуація об'єктивно зумовлює потребу в удосконаленні механізмів децентралізації, зокрема в частині перегляду підходів до розподілу дохідних джерел, посилення бюджетної автономії громад і підвищення адресності фінансової під-

Рисунок 3. Рівень фінансової спроможності територіальних громад у 2025 р.

Джерело: побудовано автором за [12]

тримки з боку держави з метою скорочення між-територіальних розривів.

Висновки

Дослідження бюджетної децентралізації як чинника посилення фінансової спроможності регіонів України свідчить про її важливу роль у трансформації міжбюджетних відносин та підвищенні автономії субнаціональних рівнів влади. Реформа децентралізації, насамперед у бюджетній сфері, сприяє розширенню дохідної бази місцевих бюджетів, уточненню видаткових повноважень і стимулюванню ефективнішого використання ресурсів відповідно до локальних потреб. Це дозволяє регіонам самостійніше формувати фінансову політику, підвищувати якість публічних послуг та посилювати відповідальність місцевої влади перед громадою.

Водночас процес бюджетної децентралізації не позбавлений викликів і ризиків. Серед них – збереження регіональних диспропорцій у фінансовій спроможності, залежність окремих територій від міжбюджетних трансфертів, можливе посилення корупційних проявів за недостатнього контролю, а також обмежена адаптивність окремих громад до нових умов управління. У кризових ситуаціях ці ризики проявляються особливо гостро, що вимагає збереження вирівнювальних механізмів і адресної державної підтримки.

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів у різних регіонах підтверджує нерівномірність фінансової автономії: у відносно стабільних територіях переважають власні податкові надходження, тоді як у регіонах, що зазнають значних зовнішніх впливів, ключову роль відіграють трансферти з державного бюджету. Це підкреслює необхідність удосконалення інструментів горизонтального та вертикального вирівнювання, перегляду розподілу дохідних джерел і підвищення ефективності механізмів фінансової підтримки.

Отже, бюджетна децентралізація є ефективним інструментом посилення фінансової спроможності регіонів за умови збалансованого поєднання автономії місцевих органів влади з дієвими механізмами державного моніторингу, контролю та вирівнювання. Подальший розвиток реформи має спрямовуватися на мінімізацію регіональних диспропорцій, зміцнення інституційної спроможності громад і забезпечення стійкості місцевих фінансів в умовах мінливого зовнішнього середовища. Це дозволить не лише зберегти досягнуті позитивні зрушення, а й створити підґрунтя для сталого економічного розвитку територій та єдності бюджетної системи держави загалом.

Список використаних джерел:

1. Сочка К., Перчі О. Фінансова децентралізація в Україні: попередні результати та перспективи. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. 2024. № 5. С. 451–464. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-451-464>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20130901#Text>
3. Столяренко Д. Фінансова політика держави в умовах децентралізації. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2024. № 2 (14). С. 420–429. DOI: <https://doi.org/10.32750/2024-0237>
4. The UNDP role in decentralization and local governance: a joint UNDP–government of Germany evaluation. 2000. 95 p. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/640099>
5. Мороз С. Роль інструментів бюджетної політики в усуненні диспропорцій регіонального економічного розвитку. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 2 (16). С. 191–200. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0218>
6. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?budgetType=LOCAL>

7. Бурик З. Фінансова спроможність територіальних громад як індикатор ефективності децентралізації та складова соціально-економічного розвитку регіону. Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2025. № 13. С. 6–17. DOI: <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-13-6-178>

8. Виконання доходів місцевих бюджетів. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv>

9. Котелевська Я. Оцінка ефективності реалізації реформи децентралізації в Україні. Економіка та суспільство. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-27>

10. Кужелев М., Нечипоренко А. Міжбюджетні трансферти в Україні в умовах воєнного стану: фіскальна асиметрія та перспективи розвитку. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics. 2025. № 11. С. 332–336. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-11-322-336>

11. Державний бюджет–2026 підписано: нові правила та фінансові орієнтири для місцевого самоврядування. Децентралізація. 2025. URL: <https://decentralization.ua/news/20278?page=912>

12. Казюк Я., Венцель В., Герасимчук І. Експертна оцінка фінансової спроможності громад у розрізі областей за 9 місяців 2025 року. Децентралізація. 2025. URL: <https://decentralization.ua/news/20215>

References:

1. Sochka, K., & Perchi, O. (2024). Finansova det-sentralizatsiia v Ukraini: poperedni rezultaty ta perspektyvy. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics, (5), 451–464. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2024-5-451-464> (in Ukrainian).

2. Podatkovyi kodeks Ukrainy vid 02.12.2010 No. 2755-VI. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/ed20130901#Text> (in Ukrainian).

3. Stoliarenko, D. (2024). Finansova polityka derzhavy v umovakh detsentralizatsii. Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii, 2(14), 420–429. <https://doi.org/10.32750/2024-0237> (in Ukrainian).

4. The UNDP role in decentralization and local governance: A joint UNDP–government of Germany evaluation. (2000). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/640099>.

5. Moroz, S. (2025). Rol instrumentiv biudzhetnoi polityky v usunenni dysproportsii rehionalnoho ekonomichno-

ho rozvytku. Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii, 2(16), 191–200. <https://doi.org/10.32750/2025-0218> (in Ukrainian).

6. Derzhavnyi veb–portal biudzhetu dla hromadian. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/?budgetType=LOCAL> (in Ukrainian).

7. Buryk, Z. (2025). Finansova spromozhnist terytorialnykh hromad yak indykator efektyvnosti detsentralizatsii ta skladova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehionu. Pbllichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia, (13), 6–17. <https://doi.org/10.31470/2786-6246-2025-13-6-178> (in Ukrainian).

8. Vykonannia dokhodiv mistsevykh biudzhetyv. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Retrieved from <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhetyv> (in Ukrainian).

9. Kotelevska, Ya. (2025). Otsinka efektyvnosti realizatsii reformy detsentralizatsii v Ukraini. Ekonomika ta suspilstvo, (77). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-27> (in Ukrainian).

10. Kuzheliev, M., & Nechyporenko, A. (2025). Mizhbiudzhetni transfert v Ukraini v umovakh voiennoho stanu: fiskalna asymetriia ta perspektyvy rozvytku. Acta Academiae Beregsasiensis. Economics, (11), 332–336. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-11-322-336> (in Ukrainian).

11. Derzhavnyi biudzhetyv–2026 pidpysano: novi pravyla ta finansovi oriientyry dla mistsevoho samovriaduvannia. (2025). Detsentralizatsiia. Retrieved from <https://decentralization.ua/news/20278?page=912> (in Ukrainian).

12. Kaziuk, Ya., Ventsel, V., & Herasymchuk, I. (2025). Ekspertna otsinka finansovoi spromozhnosti hromad u rozrizi oblastei za 9 misiatsiv 2025 roku. Detsentralizatsiia. Retrieved from <https://decentralization.ua/news/20215> (in Ukrainian).

Дані про автора

Мороз Сергій Сергійович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-7072-2994>

e-mail: moroz-asp@proton.me

Data about the author

Serhii Moroz,

PhD student, State research institute for informatization and economic modeling

e-mail: moroz-asp@proton.me